

بررسی جایگاه توسعه مبتنی بر حمل و نقل همگانی در قوانین و اسناد بالادستی کشور

مهدی استادی جعفری^۱، رقیه جاور^{۲*}

۱- دانشجوی دکتری شهرسازی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم و تحقیقات، Mahdi.OstadiJafari@yahoo.com
۲- کارشناس حمل و نقل ریلی، وزارت راه و شهرسازی، j.javer@gmail.com

چکیده

طی سالیان گذشته، رشد روزافزون جمعیت شهرها منجر به توسعه سریع و صنعتی شهرهای بزرگ دنیا و گسترده شدن بی‌رویه آنها در سطح گردیده است. با توجه به عدم پیروی این رشد و توسعه از یک الگوی مناسب و کارآمد توسعه شهری، مشکلات و پیچیدگی‌های زندگی در این شهرها افزایش یافته است. به منظور کاهش پیامدهای ناشی از این مشکلات و پیشگیری از رشد معضلات شهری، مفاهیمی چون توسعه پایدار، توسعه حمل و نقل انسان‌محور و توسعه شهری مبتنی بر حمل و نقل همگانی در ادبیات بین‌المللی شکل گرفته و توسعه یافته است. این مقاله با هدف بررسی جایگاه توسعه مبتنی بر حمل و نقل همگانی در میان قوانین، آیین‌نامه‌ها و اسناد بالادستی، به تحلیل وضع موجود و تشخیص نارسایی‌های آن در فرآیند توسعه شهری و حومه‌ای در ایران پرداخته است. با بررسی مجموعه قوانین، اسناد، مصوبات، برنامه‌ها، ابلاغیه‌ها و آیین‌نامه‌ها در سطوح کلان ملی و مقیاس بلندمدت؛ و همچنین در سطوح وزارتخانه‌ها و سازمان‌ها و مقیاس‌های میان‌مدت و کوتاه مدت، بر اساس ارزش‌های فرادست کلان و تفصیلی، بخش‌های مرتبط با توسعه مبتنی بر حمل و نقل همگانی استخراج شده‌اند. در نهایت با تحلیل این اسناد و قوانین، کمبودهای موجود شناسایی شده‌اند. نتایج یافته‌های پژوهش حاکی از آن است که ارزش‌های حاکم بر مفهوم «توسعه مبتنی بر حمل و نقل همگانی» به صورت محتوایی در بسیاری از اسناد بالادستی آمده است.

واژه‌های کلیدی: توسعه مبتنی بر حمل و نقل همگانی، اسناد و قوانین، مقایسه تطبیقی.

۱- مقدمه

رشد روز افزون کلان‌شهرها و افزایش جمعیت و خودرو، بر پیچیدگی‌های زندگی شهری افزوده و مشکلات فراوانی را در زمینه حمل و نقل و جابجایی انسان و کالا به وجود آورده است. از جمله مهمترین این مشکلات، می‌توان به آلودگی هوا، آلودگی صوتی، کاهش سرعت حمل و نقل، عدم دسترسی آسان به مقاصد سفر و اتلاف وقت کاربران در کلان‌شهرها اشاره نمود. این مشکلات موجب از بین رفتن ویژگی زیست‌پذیری بسیاری از کلان‌شهرها شده است. به منظور رفع این مشکلات و پیشگیری از رشد معضلات شهری و مقابله با آن، مفاهیمی همچون توسعه پایدار، توسعه شهری مبتنی بر حمل و نقل همگانی و توسعه حمل و نقل انسان‌محور طی سالیان گذشته شکل گرفته و توسعه یافته است [1].

در ایران نیز با توسعه شتابان شهرنشینی و مهاجرت مردم از روستاها و شهرهای کوچک‌تر به کلان‌شهرها، اهمیت موضوع مدیریت و برنامه‌ریزی جابجایی مردم و سفرهای روزانه آن‌ها پررنگ‌تر شده است. بر اساس آمارهای رسمی در سال ۱۳۹۰،

جمعیت شهرنشین در ایران ۷۱/۴ درصد از کل جمعیت اعلام شده است. همچنین بر اساس اطلاعات ارائه شده از سوی مرکز آمار ایران در سال ۱۳۹۱، رشد ۲/۱۴ درصدی جمعیت شهرها و رشد منفی ۰/۶۳ درصدی جمعیت روستایی تأییدی بر این مدعا است [2]. بنابراین با توجه به روند گسترش شهرنشینی در ایران، برنامه‌ریزی برای توسعه شهری بر مبنای حمل‌ونقل همگانی با الگو گرفتن از نمونه‌های مشابه در کشورهای توسعه‌یافته ضروری به نظر می‌رسد.

هدف این مقاله بررسی جایگاه توسعه مبتنی بر حمل‌ونقل همگانی در اسناد بالادستی کشور است. به این منظور، ابتدا ارزش‌های فرادست کلان و تفصیلی مرتبط با موضوع، از طریق بررسی اهداف توسعه مبتنی بر حمل‌ونقل همگانی شناسایی شده‌اند. سپس اسناد و سیاست‌های بالادستی مرتبط با موضوع توسعه مبتنی بر حمل‌ونقل همگانی، مشخص شده و بر اساس ارزش‌های فرادست کلان و تفصیلی، مورد بررسی قرار گرفته و بخش‌های مرتبط با موضوع، شناسایی شده‌اند. با توجه به بررسی‌های صورت گرفته، کمبودهای لازم در اسناد بالادستی مرتبط با توسعه مبتنی بر حمل‌ونقل همگانی شناسایی شده است.

۲- تعریف توسعه مبتنی بر حمل‌ونقل همگانی

طبق بررسی‌های صورت گرفته، تاکنون تعاریف مختلفی از توسعه مبتنی بر حمل‌ونقل همگانی ارائه شده است. در یکی از جامع‌ترین تعاریف ارائه شده توسط پیتر کلتورپ، از رهبران جنبش نوشهرگرایی، توسعه مبتنی بر حمل‌ونقل همگانی را این‌گونه تعریف می‌کند: «یک محله با کاربری مختلط در متوسط فاصله پیاده‌روی ۲۰۰۰ فوتی (یا ۱۰ دقیقه‌ای) از یک ایستگاه حمل‌ونقل همگانی یا هسته تجاری. ترکیب کاربری‌های مسکونی، خرده‌فروشی، اداری، فضاهای باز و کاربری‌های عمومی در یک محیط پیاده‌مدار، استفاده از حمل‌ونقل همگانی، دوچرخه‌سواری، پیاده‌روی و اتومبیل را برای ساکنین و شاغلین در حوزه محلی مربوط تسهیل می‌کند» [3].

علی‌رغم تفاوت میان تعاریف مختلف، فلسفه اصلی توسعه مبتنی بر حمل‌ونقل همگانی در تمام آن‌ها یکسان است. هدف اصلی توسعه مبتنی بر حمل‌ونقل همگانی، توسعه یک الگوی منسجم کاربری زمین در ارتباط با حمل‌ونقل از طریق کاهش وابستگی به خودروی شخصی و ترغیب مسافران به استفاده از حمل‌ونقل همگانی است. به‌طور کلی، مهم‌ترین اهداف این توسعه، تسهیل دسترسی، پیاده‌مداری، غنا در تنوع انتخاب، تحقق ارزش‌های اجتماعی، اقتصادی و زیست‌محیطی است [4].

۳- ارزش‌های فرادست کلان و تفصیلی مرتبط با توسعه مبتنی بر حمل‌ونقل همگانی

به منظور تبیین ارزش‌های مرتبط با توسعه مبتنی بر حمل‌ونقل همگانی، منابع و مراجع متعدد علمی و همچنین تجارب اجرا شده در جهان در زمینه توسعه مبتنی بر حمل‌ونقل همگانی و اهداف آن مورد بررسی قرار گرفت [5,6]. در تعاریف جامع از توسعه مبتنی بر حمل‌ونقل همگانی، اهداف اقتصادی، اجتماعی و محیط زیستی مورد توجه قرار گرفته‌اند. به این ترتیب، ارزش‌های زیر به‌عنوان فصل مشترک این موارد حاصل گردیده است.

با بررسی اهداف توسعه مبتنی بر حمل‌ونقل همگانی، ارزش‌های فرادست کلان مرتبط به شرح زیر است:

- ارتقای زیست‌پذیری سکونتگاه‌ها
- حفظ محیط‌زیست و اکوسیستم
- توسعه حمل‌ونقل همگانی
- توسعه اقتصادی
- توسعه اجتماعی

با توجه به این ارزش‌های فرادست کلان و بر اساس بررسی‌های به‌عمل‌آمده، ارزش‌های فرادست تفصیلی مرتبط با توسعه مبتنی بر حمل‌ونقل همگانی نیز شناسایی شده‌اند. جدول ۱، ارزش‌های فرادست کلان و تفصیلی را نشان می‌دهد.

جدول ۱: ارزش‌های فرادست کلان و تفصیلی مرتبط با توسعه مبتنی بر حمل‌ونقل همگانی

ارزش‌های فرادست تفصیلی	ارزش‌های فرادست کلان
ارتقا سطح دسترسی به جای افزایش تحرک در شهرها و مجموعه‌های شهری	ارتقای زیست‌پذیری سکونتگاه‌ها
غنا در تنوع انتخاب (ترکیب متنوعی از کاربری‌ها در واحدهای همسایگی)	
ارتقا کمی و کیفی فضاها و مکان‌های عمومی	
ارتقا کیفیت محیط‌زیست و کاهش آلودگی هوا، آب، خاک، آلودگی‌های دیداری و شنیداری	حفظ محیط‌زیست و اکوسیستم
توسعه پیاده‌روی و دوچرخه‌سواری به‌عنوان شیوه‌های حمل‌ونقل پاک، به‌صورت مستقل و یا در تلفیق با سیستم‌های حمل‌ونقل همگانی	
حداکثر دسترسی به حمل‌ونقل همگانی و تأمین خدمات در جهت ایجاد شرایط برابر	توسعه حمل‌ونقل همگانی
بهبود یکپارچگی سیستم‌های مختلف حمل‌ونقل	
ارتقا کارایی و کارآمدی سامانه‌های حمل‌ونقل همگانی	
کمک به رشد و توسعه اقتصادی شهری	توسعه اقتصادی
ارتقا بهره‌وری و رقابت‌پذیری اقتصادی	
عدالت	توسعه اجتماعی
افزایش تعاملات اجتماعی	
ارتقا حس تعلق مکانی و هویت محله‌ای	
ارتقا همبستگی اجتماعی و جلوگیری از گسست اجتماعی	
ایمنی و امنیت	

۴- سیاست‌های بالادستی مرتبط با توسعه مبتنی بر حمل‌ونقل همگانی

به منظور بررسی جایگاه ارزش‌های مرتبط با توسعه مبتنی بر حمل‌ونقل همگانی در سیاست‌های بالادستی، مجموعه قوانین، اسناد، مصوبات، برنامه‌ها، ابلاغیه‌ها و آیین‌نامه‌ها در سطوح کلان ملی و مقیاس بلندمدت و همچنین در سطوح وزارتخانه‌ها و سازمان‌ها و مقیاس‌های میان‌مدت و کوتاه‌مدت به‌صورت مقدماتی بررسی شد [7-14]. در مرحله بعد، بخش‌های مرتبط با توسعه مبتنی بر حمل‌ونقل همگانی از این اسناد استخراج شده‌اند. اسناد مورد بررسی به شرح ذیل است:

- قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران
- سند نهایی چشم‌انداز ۲۰ ساله جمهوری اسلامی ایران
- مصوبات مرتبط مجلس شورای اسلامی با موضوع
- سند چشم‌انداز حمل‌ونقل ریلی در افق ۱۴۰۴
- برنامه پنج‌ساله ششم توسعه اقتصادی-اجتماعی کشور
- ابلاغ سیاست‌های کلی برنامه ششم توسعه
- قانون حمایت از سامانه‌های حمل‌ونقل ریلی شهری و حومه
- آیین‌نامه اجرایی قانون توسعه حمل‌ونقل همگانی و مدیریت مصرف سوخت

شایان ذکر است که در بررسی این اسناد، هرچند تحت عنوان توسعه با محوریت حمل و نقل همگانی، به صورت صریح و مستقیم مطلبی ذکر نشده، اما ماهیت و روح حاکم بر آن‌ها و ارزش‌های حاکم بر مفهوم "توسعه با محوریت حمل و نقل همگانی" که در برگزیده مفاهیمی همچون عدالت، حفظ محیط زیست، توسعه پایدار، توسعه اقتصادی و اجتماعی، مکان‌های عمومی، ارتقای تعاملات اجتماعی، کیفیت محیط، توسعه پیاده‌روی و استفاده از دوچرخه، توسعه معماری با توجه فرهنگ و اقلیم بومی و غیره است، به صورت محتوایی در بسیاری از این اسناد وجود دارد. در جدول ۲ موارد مرتبط آمده است.

جدول ۲: بخش‌های مرتبط با توسعه مبتنی بر حمل و نقل همگانی در اسناد بالادستی کشور

ردیف	سند بالادستی	بخش مرتبط
۱	قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران	اصل ۳: بند ۹ / اصل ۱۹ / اصل ۲۰ / اصل ۵۰
۲	سند نهایی چشم‌انداز ۲۰ ساله جمهوری اسلامی ایران	ویژگی‌های جامعه ایرانی در افق این چشم‌انداز / اصول آمایش سرزمین
۳	برخی از مصوبات مرتبط مجلس شورای اسلامی	قانون دسترسی آزاد به شبکه ریلی: ماده ۱: تبصره ۴
۴	سند چشم‌انداز حمل و نقل ریلی در افق ۱۴۰۴	بند ۱ / بند ۳
۵	برنامه پنج‌ساله ششم توسعه اقتصادی-اجتماعی کشور	ماده واحده / تبصره ۱۱ / تبصره ۲۲
۶	سیاست‌های کلی برنامه ششم توسعه	بند ۲۴ / بند ۴۸ / بند ۴۹ / بند ۵۰
۷	قانون حمایت از سامانه‌های حمل و نقل ریلی شهری و حومه	ماده ۲ / تبصره ذیل ماده ۴ / ماده ۱۰ / ماده ۱۵
۸	آیین‌نامه اجرایی قانون توسعه حمل و نقل همگانی و مدیریت مصرف سوخت	مواد ۱۰، ۱۲ و ۱۴
۹	آمایش سرزمین و توازن منطقه‌ای	ماده ۷۲
۱۰	لایحه احکام مورد نیاز اجرای برنامه ششم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران (۱۳۹۹-۱۳۹۵)	ماده ۱۳
۱۱	چشم‌انداز راه آهن جمهوری اسلامی ایران (۱۴۰۴)	بند ۱ / بند ۳ / بند ۳
۱۲	آیین‌نامه استفاده از اراضی، احداث بنا و تأسیسات در خارج از حریم شهرها و محدوده روستاها	ماده ۱
۱۳	قانون تعاریف و ضوابط تقسیمات کشوری	ماده ۱ / ماده ۲، تبصره ۱ و ۲ / ماده ۴، تبصره ۲، ماده ۳ و ۴
۱۴	قانون تعاریف محدوده و حریم شهر، روستا و شهرک و نحوه تعیین آن‌ها	ماده ۲ / ماده ۸ / ماده ۹ / ماده ۱۱
۱۵	آئین‌نامه اجرائی تبصره (۱) ماده (۱۷) اصلاحی قانون ایمنی راه‌ها و راه‌آهن مصوب ۱۳۷۹	ماده ۱: بند «د»، تبصره ۱، بند «و»
۱۶	راهبردهای تلفیق حمل و نقل ریلی و کاربری زمین و توسعه شرکت راه‌آهن شهری تهران و حومه (مترو)- مشتمل بر یک ماده واحده و یک تبصره ذیل آن، مصوب ۱۹۷ امین جلسه شورای شهر تهران	ماده واحده: بندهای الف، ب، ج
۱۷	طرح‌ریزی و مدیریت مجموعه شهری تهران و سایر شهرهای بزرگ کشور و شهرهای اطراف آن‌ها، تاریخ تصویب: ۱۳۷۴/۳/۳۱ مرجع صدور: هیأت وزیران	ماده ۱: تبصره ۱، تبصره ۲ / ماده ۲ / ماده ۶ / ماده ۷
۱۸	آیین‌نامه نحوه بررسی و تصویب طرح‌های توسعه و عمران محلی، ناحیه‌ای، منطقه‌ای و ملی و مقررات شهرسازی و معماری کشور، تاریخ تصویب ۷۸/۱۰/۱۲- مرجع تصویب هیأت وزیران	ماده ۱ / ماده ۳ / ماده ۲۲ / ماده ۲۳

۵- ارزش‌های مرتبط با توسعه مبتنی بر حمل‌ونقل همگانی در اسناد بالادستی

همان‌طور که پیش‌تر نیز اشاره گردید، اگرچه در اسناد بالادستی، توسعه مبتنی بر حمل‌ونقل همگانی به‌صورت مستقیم بیان‌نشده است، لیکن با بررسی این اسناد بر اساس ارزش‌های حاکم بر این الگوی توسعه، مشاهده می‌شود که بسیاری از این مفاهیم در اسناد مذکور آمده است. جدول زیر، موارد اشاره‌شده مرتبط با ارزش‌های فرادست کلان و تفصیلی در اسناد بالادستی را نشان می‌دهد.

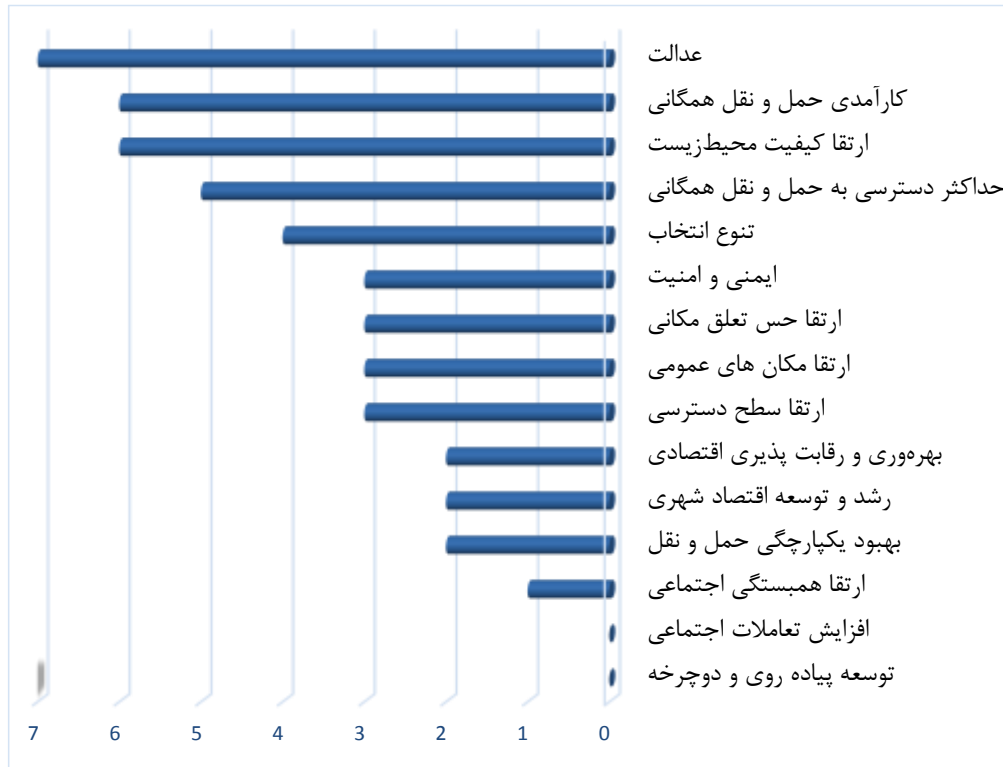
جدول ۳: ارزش‌های مرتبط با توسعه مبتنی بر حمل‌ونقل اشاره‌شده در اسناد بالادستی

ردیف	سند بالادستی	ارتقای زیست پذیری سکونتگاه‌ها			حفظ محیط‌زیست و اکوسیستم			توسعه حمل‌ونقل همگانی			توسعه اقتصادی			توسعه اجتماعی		
		ارتقا سطح دسترسی	تنوع انتخاب	ارتقا مکان‌های عمومی	ارتقا کیفیت محیط‌زیست	توسعه پیاده‌روی و دوچرخه	حداکثر دسترسی به حمل‌ونقل همگانی	بهبود یکپارچگی حمل‌ونقل	کارآمدی حمل‌ونقل همگانی	رشد و توسعه اقتصاد شهری	بهره‌وری و رقابت پذیری اقتصادی	عدالت	افزایش تعاملات اجتماعی	ارتقا حسن تعلق مکانی	ارتقا همبستگی اجتماعی	ایمنی و امنیت
۱	قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران				✓											
۲	سند نهایی چشم‌انداز ۲۰ ساله جمهوری اسلامی ایران				✓								✓	✓	✓	✓
۳	برخی از مصوبات مرتبط مجلس شورای اسلامی						✓									
۴	سند چشم‌انداز حمل‌ونقل ریلی در افق ۱۴۰۴				✓		✓						✓			✓
۵	برنامه پنج‌ساله ششم توسعه اقتصادی-اجتماعی کشور				✓								✓			
۶	سیاست‌های کلی برنامه ششم توسعه				✓								✓			
۷	قانون حمایت از سامانه‌های حمل‌ونقل ریلی شهری و حومه	✓					✓	✓	✓							
۸	آیین‌نامه اجرایی قانون توسعه حمل‌ونقل همگانی و مدیریت مصرف سوخت						✓									
۹	آمایش سرزمین و توازن منطقه‌ای												✓			
۱۰	لایحه احکام موردنیاز اجرای برنامه ششم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی ج.ا.ا. (۱۳۹۹-۱۳۹۵)												✓			
۱۱	چشم‌انداز، اهداف و استراتژی راه‌آهن جمهوری اسلامی ایران (۱۴۰۴)	✓			✓								✓		✓	✓

توسعه اجتماعی	توسعه اقتصادی	توسعه حمل و نقل همگانی	حفظ محیط زیست و اکوسیستم	ارتقای زیست پذیری سکونتگاه‌ها			سند بالادستی	ردیف								
				ارتقا مکان‌های عمومی	تنوع انتخاب	ارتقا سطح دسترسی										
ایمنی و امنیت	ارتقا همبستگی اجتماعی	ارتقا حسن تعلق مکانی	افزایش تعاملات اجتماعی	عدالت	بهره‌وری و رقابت پذیری اقتصادی	رشد و توسعه اقتصاد شهری	کارآمدی حمل و نقل همگانی	بهبود یکپارچگی حمل و نقل	حداکثر دسترسی به حمل و نقل همگانی	توسعه پیاده‌روی و دوچرخه	ارتقا کیفیت محیط زیست	ارتقا مکان‌های عمومی	تنوع انتخاب	ارتقا سطح دسترسی		
				✓											۱۲	آیین‌نامه استفاده از اراضی، احداث بنا و تأسیسات در خارج از حریم شهرها و محدوده روستاها
				✓											۱۳	قانون تعاریف و ضوابط تقسیمات کشوری
												✓			۱۴	قانون تعاریف محدوده و حریم شهر، روستا و شهرک و نحوه تعیین آن‌ها
												✓	✓		۱۵	آیین‌نامه اجرائی تبصره (۱) ماده (۱۷) اصلاحی قانون ایمنی راه‌ها و راه‌آهن مصوب ۱۳۷۹
							✓	✓					✓		۱۶	راهبردهای تلفیق حمل و نقل ریلی و کاربری زمین و توسعه شرکت راه‌آهن شهری تهران و حومه (مترو)
													✓	✓	۱۷	طرح‌ریزی و مدیریت مجموعه شهری تهران و سایر شهرهای بزرگ کشور و شهرهای اطراف آن‌ها
													✓		۱۸	آیین‌نامه نحوه بررسی و تصویب طرح‌های توسعه و عمران محلی، ناحیه‌ای، منطقه‌ای و ملی و مقررات شهرسازی و معماری کشور

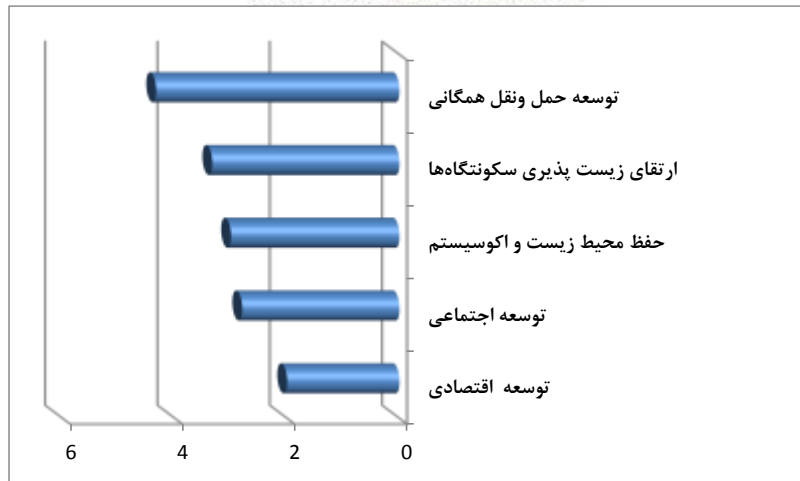
بر اساس بررسی‌های انجام‌شده بر اسناد بالادستی، مشاهده می‌شود که عدالت اجتماعی در صدر ارزش‌های فرادست تفصیلی اشاره شده در این اسناد قرار دارد به طوری که در هفت سند، عدالت اجتماعی مورد تأکید قرار گرفته است. پس از آن، توجه به کارایی و کارآمدی سامانه‌های حمل و نقل همگانی و کیفیت محیط زیست بیشترین تکرار را در میان اسناد بالادستی مرتبط با توسعه مبتنی بر حمل و نقل همگانی را دارند. حداکثر دسترسی به سامانه‌های حمل و نقل همگانی و غنا در تنوع انتخاب به ترتیب در پنج و چهار سند مورد توجه قرار گرفته‌اند. شکل ۱ فراوانی توجه به ارزش‌های فرادست تفصیلی مرتبط با توسعه مبتنی بر حمل و نقل همگانی در اسناد بالادستی را نشان می‌دهد.

همان‌طور که در شکل زیر مشاهده می‌شود، همبستگی اجتماعی، یکپارچگی سامانه‌های مختلف حمل‌ونقل، رشد و توسعه اقتصادی و رقابت‌پذیری اقتصادی از ارزش‌های فرادستی هستند که در اسناد بالادستی توجه کمی به آن‌ها معطوف شده است. این در حالی است که افزایش تعاملات اجتماعی و توسعه پیاده‌روی و دوچرخه‌سواری در هیچ‌یک از اسناد بالادستی مرتبط با توسعه مبتنی بر حمل‌ونقل همگانی مورد توجه قرار نگرفته‌اند.

شکل 1: ارزش‌های اشاره‌شده در اسناد بالادستی به ترتیب فراوانی

در شکل ۲ متوسط تکرار ارزش‌های فرادست کلان در اسناد بالادستی مرتبط با توسعه مبتنی بر حمل‌ونقل همگانی آمده است. همان‌طور که مشاهده می‌شود، به‌طور متوسط، توسعه حمل‌ونقل همگانی به‌عنوان یک ارزش کلان فرادست، در اسناد مختلف مورد توجه قرار گرفته است. ارتقا زیست‌پذیری سکونتگاه‌ها و حفظ محیط‌زیست نیز از ارزش‌های کلانی هستند که در اسناد بالادستی به آن توجه شده است. در خصوص ارزش فرادست کلان توسعه اجتماعی، واریانس میزان تکرار ارزش‌های تفصیلی زیرمجموعه آن نسبتاً بالا بوده (۲,۷) و به نظر می‌رسد لازم است به بُعد مغفول مانده که تعاملات اجتماعی است، توجه بیشتری معطوف گردد. در میان اسناد بالادستی مرتبط با توسعه مبتنی بر حمل‌ونقل، توسعه اقتصادی بسیار کم مورد توجه بوده است. در حقیقت، در اسناد بالادستی، اشاره به توسعه اقتصادی شهری نسبتاً کم‌رنگ بوده است.

شکل ۲: متوسط تکرار ارزش‌های فرادست کلان در اسناد بالادستی

۶- نتیجه‌گیری

در این مقاله اسناد بالادستی مرتبط با توسعه مبتنی بر حمل و نقل همگانی مورد بررسی قرار گرفت. نتایج حاصل از بررسی صورت گرفته بیان‌گر این است که در اکثر اسناد، ارزش‌های فرادست کلان و تفصیلی مرتبط با این حوزه، مورد توجه بوده‌اند و این ارزش‌ها به صورت مفهومی در بسیاری از اسناد آمده است. نتایج نشان می‌دهد که اغلب این اسناد به موضوع عدالت توجه ویژه داشته‌اند که این موضوع به عنوان نقطه قوت توسعه به شمار می‌آید. با این وصف، امید می‌رود که در اقدامات صورت گرفته از سوی مراجع ذی‌مدخل و در تصمیم‌گیری‌ها، این امر نمود بیشتری در جامعه نیز داشته باشد.

از سوی دیگر، برخی ارزش‌های کلان، علی‌رغم اهمیت بالا در مباحث توسعه شهری و توسعه پایدار، کمتر مورد توجه قرار گرفته و لازم است این موارد در دستورالعمل‌ها، آیین‌نامه‌ها و سایر اسنادی که از این پس در حوزه توسعه مبتنی بر حمل و نقل همگانی از سوی مراجع ذی‌صلاح تنظیم، تصویب و ابلاغ می‌گردند، در دستور کار قرار گیرند. بررسی‌ها حاکی از آن است که توسعه اقتصادی و اجتماعی با توجه به اهمیت بالای موضوع، باید مورد تاکید بیشتری قرار گیرد.

یکی از راهکارهای مقابله با آلودگی هوای کلان‌شهرها، توسعه پیاده‌روی و دوچرخه‌سواری است. لذا به نظر می‌رسد با توجه به گسترش شهرنشینی در ایران، لازم است در اسناد بالادستی به توسعه پیاده‌روی و دوچرخه‌سواری به عنوان شیوه‌های حمل و نقل پاک توجه ویژه معطوف گردد.

در زمینه ارزش‌های اجتماعی، توجه به افزایش تعاملات اجتماعی، ارتقا همبستگی اجتماعی و جلوگیری از گسست اجتماعی در اسناد بالادستی مرتبط با توسعه مبتنی بر حمل و نقل همگانی مغفول واقع شده‌اند. بنابر این، لازم است در تهیه اسناد مرتبط با موضوع در دستور کار مراجع ذی‌ربط قرار گیرد.

یکپارچگی سامانه‌های حمل و نقل، اعم از یکپارچگی سامانه‌های مختلف درون‌شهری با یکدیگر و همچنین یکپارچگی سامانه‌های درون‌شهری با سامانه‌های برون‌شهری، لازمه توسعه حمل و نقل همگانی و گسترش استفاده از آن و کاهش استفاده از خودروی شخصی است. در اسناد بالادستی مرتبط، توجه کمی به این موضوع شده است. به منظور عملیاتی شدن موضوع یکپارچگی سامانه‌های حمل و نقل، می‌بایست در اسناد بالادستی نیز به این امر اشاره گردد.

در نهایت خاطر نشان می‌سازد که با بررسی اسناد مربوط به توسعه مبتنی بر حمل و نقل همگانی، فقدان یک مرجع واحد و سند ملی مرتبط با توسعه مبتنی بر حمل و نقل همگانی احساس می‌گردد. لذا تدوین و ابلاغ سند ملی و راهنما در زمینه توسعه مبتنی بر حمل و نقل همگانی و تدقیق اصول ارائه شده در این راهنما در سایر شرح خدمات مرتبط با حوزه حمل و نقل و شهرسازی ضروری به نظر می‌رسد.

مراجع

- [1] Curtis, C., Renne, J. L., & Bertolini, L. (Eds.). Transit oriented development: making it happen. Ashgate Publishing, Ltd. 2009
- [۲] پایگاه اینترنتی مرکز آمار ایران
- [3] Calthorpe, P., The next American metropolis: Ecology, community, and the American dream. Princeton architectural press, ۱۹۹۳.
- [4] Dittmar, H. and S. Poticha, Defining transit-oriented development: the new regional building block. The new transit town: Best practices in transit-oriented development, p. ۵۵-۲۰, ۲۰۰۴.
- [5] Creating Successful Transit-Oriented Districts in Los Angeles. ۲۰۱۰.
- [6] Cervero, R., Transit oriented development in America: experiences, challenges, and prospects. Transportation Research Board, National Research Council, ۲۰۰۴.
- [۷] قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران
- [۸] سند نهایی چشم‌انداز ۲۰ ساله جمهوری اسلامی ایران
- [۹] مصوبات مجلس شورای اسلامی، پایگاه اینترنتی مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی
- [۱۰] سند چشم‌انداز حمل‌ونقل ریلی در افق ۱۴۰۴، شرکت راه آهن جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۸۸
- [۱۱] برنامه پنج‌ساله ششم توسعه اقتصادی-اجتماعی کشور
- [۱۲] سیاست‌های کلی برنامه ششم توسعه، پایگاه اطلاع رسانی دفتر مقام معظم رهبری
- [۱۳] قانون حمایت از سامانه‌های حمل‌ونقل ریلی شهری و حومه
- [۱۴] آیین‌نامه اجرایی قانون توسعه حمل‌ونقل همگانی و مدیریت مصرف سوخت